

OBSAH

Předmluva	5
O VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU OBECNĚ	5
I. PŘEDMĚT METODIKY A JEJÍ VÝZNAM	5
1. Předmět metodiky (5). — 2. Význam metodiky (6).	
II. POMĚR METODIKY MATEŘSKÉHO JAZYKA K JINÝM VĚDECKÝM DISCIPLÍNÁM	6
3. Poměr metodiky mateřského jazyka k jazykovědě (6). — 4. Poměr metodiky k pedagogice, didaktice a psychologii (7). — 5. Specifičnost metodiky mateřského jazyka (8).	
III. — 6. K SOUČASNĚMU STAVU METODIKY MATEŘSKÉHO JAZYKA JAKO VĚDECKÉ DISCIPLÍNY	8
IV. — 7. STRUKTURA METODIKY VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU	9
V. ÚSTŘEDNÍ POSTAVENÍ ČESKÉHO JAZYKA VE VYUČOVACÍM PROCESU	10
8. Význam mateřského jazyka pro veškeré vzdělání a společenské působení (10). — 9. Význam vyučování mateřskému jazyku pro rozvoj myšlení (10). — 10. Význam výcviku v jazykové správnosti (11) — 11. Význam vyučování mateřskému jazyku pro prohloubení vědeckého světového názoru, výchovy vlastenecké, pro sblížení národa českého a slovenského, pro výchovu mravní a estetickou (11).	
VI. OBECNĚ POJETÍ VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU	12
12. Obecné pojetí cíle (12). — 13. Výběr učiva (12). — 14. K pojetí jazykového vyučování na školách II. cyklu (13). — 15. Zřetel k významové stránce jazykových prostředků (14). — 16. Výcvik v poznávání a užívání jazykových prostředků (14). — 17. Poměr jazykového a slohového vyučování (15). — 18. Výcvik v poznávání mateřského jazyka a učení se jazykům cizím (16).	
VII. UPLATŇOVÁNÍ OBECNÝCH DIDAKTICKÝCH ZÁSAD PŘI VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU	16
19. Pojetí obecných didaktických zásad (16). — 20. Zásada přiměřenosti — 23. Zásada soustavnosti (24). — 24. Zásada trvalosti (27). — 25. — 23. Zásada soustavnosti (23). — 24. Zásada trvalosti (26). — 25. Zásada aktivity (35).	
VIII. 26. K OBECNÝM VYUČOVACÍM METODÁM PŘI VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU	37
IX. POZNÁVACÍ METODY PŘI VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU	39
27. Analýza (39). — 28. Syntéza (42). — 29. Abstrakce a zobecňování (43). — 30. Indukce a dedukce (44). — 31. Třídění (48). — 32. Analogie (49).	
X. K TEORII UČEBNIC MATEŘSKÉHO JAZYKA	50
33. Činitel určující zpracování učebnice (50). — 34. Stavba učebnice českého jazyka (51). — 35. K cyklickému rozvržení učiva (52). — 36. Téma a lekce v učebnici (53). — 37. Výchozí text (54). — 38. Výklad učiva v učebnici (55).	

XI. K STAVBĚ VYUČOVACÍ HODINY MATEŘSKÉHO JAZYKA	56
39. Obecné poznámky (56). /— 40. K časovému rozvržení základních složek hodiny mateřského jazyka (56). — 41. Strukturní různost hodin mateřského jazyka (57).	
VYUČOVÁNÍ JAZYKOVÉ	59
Oddíl obecný	59
VII. STRUČNÝ PŘEHLED VYUČOVÁNÍ MATEŘSKÉMU JAZYKU OD KONCE 19. STOLETÍ DO PŘÍTOMNOSTI	59
42. Dvojí reakce na nepřiměřenost mluvnického vyučování (59). — 43. Antonín Janů a Josef Müller (59). — 44. Úsilí o správné využití mluvnice při vyučování mateřskému jazyku (60). — 45. K přínosu Ant. Janů a J. Müllera v pojetí jazykového vyučování (60). — 46. K vyučování mateřskému jazyku na školách středních (60). — 47. Myšlenky o zásadní reformě vyučování mateřskému jazyku na školách středních (62). — 48. Cvičebnice jazyka českého B. Havránka a kol. (63). — 49. Jazykové vyučování v nejvyšších ročnících střední školy v nové době (63). — 50. Hledání správného poměru mezi teorií a praxí v jazykovém vyučování (64).	
XIII. MLUVNICKÁ POUČKA	66
51. Dvojí funkce mluvnické poučky (66). — 52. Poznávací struktura poučky (66). — 53. Komplexnost jazykového jevu a formulace poučky (68). 54. Poučka a poznávací postup (68). 55. Formulace mluvnické poučky a její obtížnost (69). — 56. K užívání pouček v pokročilém výcvikovém stadiu (70).	
XIV. VYUČOVÁNÍ SPISOVNÉMU JAZYKU SE ZŘETEM K OBEČNÉ ČEŠTINĚ A NÁŘEČÍ	71
57. Cíl vyučování mateřskému jazyku se zřetlem k obecné češtině a nářečí (71). — 58. Přecenění zřetele k nářečí (71). — 59. Proti důslednému postupu od nářečí (72). — 60. K učitelově znalosti místního nářečí (72). — 61. Využití nářečí k hlubší jazykové výchově (73).	
VYUČOVÁNÍ JAZYKOVÉ	74
Oddíl zvláštní	74
XV. ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA	74
62. Cíl učiva o zvukové stránce jazyka (74). — 63. Rozvržení učiva o zvukové stránce jazyka (74). — 65. Obecně k metodám výcviku ve spisovné výslovnosti (74). — 65. Učivo o výslovnosti hlásek (75). — 66. Spisovná výslovnost slov (76). — 67. Zvuková stránka věty (77).	
XVI. TVAROSLOVÍ	78
68. Cíl tvaroslovného vyučování (78). — 69. K rozvržení tvaroslovného učiva (78). — 70. Třídění slovních druhů (79). — 71. K učivu o mluvnických významech obecně (82). — 72. Didaktický význam flektivních vzorů (83). — 73. Zařazování ohebných slov ke vzorům (85). — 74. Přecházení podstatných jmen vzoru kost ke vzoru píseň (85). — 75. Krácení kmenové samohlásky u substantiv vzorů žena, nuše (87). — 76. Podstatná jména rodu mužského zakončená na -1, -z, -s (88). — 77. Výcvik v poznávání pádů (88). — 78. K třídění sloves (90). — 79. Určování sloves 4. a 1. třídy (90). — 80. 2. slovesná třída (92). — 81.	

K tvaroslovným cvičením (93). — 82. Slovesný způsob (93). — 83. Slovesný rod (94). — 84. Slovesný vid (95). — 85. Stylizační cvičení na slovesný vid (96).

XVII. SKLADBA 96

86. Cíl syntaktického učiva a základní metody syntaktického výcviku (96). — 87. K rozvržení syntaktického učiva (97). — 88. Učivo o skladebních (větných) dvojicích v poměru k učivu o větných členech (98). — 89. Otázky při rozboru větném a souvětném (98). — 90. Shoda, řízenost a přimykání (100). — 91. Podmět (102). — Přisudek. Věta dvojčlenná a jednočlenná (103). — 93. Rozvíjející větné členy (104). — 94. Stylizační cvičení v učivu o podmětu (107). — 95. Stylizační cvičení na užívání vedlejších větných členů (107). — 96. Stylizační cvičení na kontextové členění (108). — 97. Věta jednoduchá a souvětí (109). — 98. Věta hlavní a vedlejší, souvětí souřadné a podřadné (109). — 99. Souvětí podřadné (110). — 100. Třídění vět vedlejších a souvětí souřadných (114). — 101. Stylizační cvičení na stavbu souvětnou (114).

XVIII. TVOŘENÍ SLOV 119

102. Význam učiva (119). — 103. Rozvržení učiva o tvoření slov (119). — 104. K výběru učiva o tvoření slov (119). — 105. K metodice učiva o tvoření slov (121). — 106. Učivo o tvoření slov na školách II. cyklu (121). — 107. Cvičení na tvoření slov (122).

XIX. UČIVO O VÝZNAMU SLOV A ROZVÍJENÍ SLOVNÍ ZÁSOPY ŽÁKŮ 123

108. Cíl rozvíjení aktivní slovní zásoby (123). — 109. Obecné zásady rozvíjení slovní zásoby (123). — 110. Cvičení převážně sémaziologická (126). — 111. Cvičení převážně onomaziologická (129). — 112. Stylizační cvičení lexikální (129).

XX. OBECNÉ VÝKLADY O JAZYCE 131

113. Cíl učiva (131). — 114. Výběr učiva (131). — 115. K metodice obecného poučení o jazyce (132).

XXI. SLOVENSKÝ JAZYK 134

116. Cíl učiva (134). — 117. Rozvržení učiva (134). — 118. K využití výchozího textu v hodinách slovenského jazyka (135). — 119. Slovenské hláskosloví (136). — 120. Slovenské skloňování (136). — 121. Slovenské časování (136). — 122. Slovenská skladba (137). — 123. Slovní zásoba slovenštiny (137). — 124. Procvičování učiva (137).

XXII. PRAVOPISNÉ VYUČOVÁNÍ 138

125. Obecná charakteristika pravopisného výkonu (138). — 126. Opisování jako metoda pravopisného výcviku (138). — 127. Pravopisný rozbor (139). — 128. Cvičení doplňovací (139). — 129. Cvičení obměňovací (139). — 130. Diktát (140). — 131. Opravování chyb žáky (142). — 132. Opravování chyb učitelem (143). — 133. Oprava chyb (144). — 134. Druhy pravopisných jevů se zřetelem ke způsobu jejich nácviku (144). — 135. Pravopisný výcvik na školách II. cyklu (145).

VYUČOVÁNÍ SLOHOVÉ 147

Oddíl obecný 147

XXIII. CÍL SLOHOVÉHO VYUČOVÁNÍ V STRUČNÉM HISTORICKÉM PŘEHLEDU	147
136. Sloh vázaný a volný (147). — 137. Odmítání slohového vyučování (148). — 138. Stylistika subjektivní a objektivní (148). — 139. K reálnému cíli slohového vyučování (148). — 140. Současné pojetí cíle slohového vyučování (149). — 141. Znalost jazyka žáků předpokladem konkrétního vytčení dílčích cílů slohového vyučování (150).	
XXIV. POMĚR SLOHOVÉHO VYUČOVÁNÍ K MLUVNICKÉMU A LITERÁRNÍMU	150
142. Poměr slohového vyučování k mluvnickému (150). — 143. K předpokladům osvojení mateřského jazyka po stránce slohové (151). — 144. K náplni a metodám slohového vyučování (151). — 145. Začlenění slohového vyučování do hodin literatury (151). — 146. Poměr slohového a literárního vyučování (152).	
XXV. VÝCHOVNÁ A OBECNĚ VZDĚLÁVACÍ HODNOTA SLOHOVÉHO VYUČOVÁNÍ	153
147. Význam slohového vyučování pro rozvoj myšlení (153). — 148. Význam slohového vyučování pro poznání života a pro účast na společenskopolitickém dění (153).	
XXVI. SYSTÉM SLOHOVÉHO VYUČOVÁNÍ	154
149. Dosavadní práce se slohovými útvary (154). — 150. Trávníčkova kritika slohového vyučování založeného na slohových útvarech (155). — 151. Poznámky k slohovému vyučování se zřetelem k jazyku žáků, k jazykové stránce slohových útvarů a k společenským potřebám (155). — 152. Didaktický systém slohových útvarů (157). — 153. Zachovávaní a zaměňování slohových útvarů (158). — 54 Význam vytčení slohového útvaru pro konkretizaci úkolu (159).	
XXVII. PÍSEMNÉ SLOHOVÉ PRÁCE A JEJICH NÁMĚTY	160
155. Důležitost a frekvence písemných slohových prací (160). — 156. Námětové okruhy v nových učebních osnovách (160). — 157. Poměr mezi úkoly reprodukcními a produkčními (161). — 158. Zřetel k žákovi při výběru slohových námětů (162). — 159. Zřetel k rozsahu slohové práce (163). — 160. Ke konkrétnosti námětů (163). — 161. Náměty rozvíjející fantazii (163). — 162. K reprodukcí básní (164). — 163. Další poznámky k nepřiměřenosti námětů (165).	
XXVIII. PŘÍPRAVA PÍSEMNÝCH SLOHOVÝCH PRACÍ	165
164. K plánování slohového výcviku (165). — 165. Obecně k ukládání písemných slohových prací (167). — 166. Příprava produkční práce po stránce obsahové (167). — 167. Osnova vzorové ukázky (170). — 168. K nedostatkům ve stavbě a stylizaci osnovy (171). — 169. Funkce osnovy, její stavba a stylizace (1/2). — 170. K obtížím s osnovou rozsáhlejšího textu (172). — 171. Osnova k charakteristice literární postavy (173). — 172. Úvod a závěr slohové práce (174). — 173. O osnově produkční obecně (176). — 174. Osnova slohové práce a samostatnost žáka (177). — 175. K významu osnovy pro konkrétní zpracování námětu (178). — 176. „Osnova“ subjektivního popisu a nedějových básní (178). — 177. K jazykovému rozboru textu (179). — 178. K mluvnické přípravě na slohový rozbor textu (180). — 179. Jazyková příprava slohové práce produkční (180). — 180. Příprava produkčního úkolu	

pomocí vzorové ukázky (185). — 181. Koncept (188). — 182. Slohové práce bez důkladné přípravy (189).

XXIX. OPRAVA A KLASIFIKACE SLOHOVÝCH PRACÍ 189

183. Oprava cvičných slohových prací (189). — 184. Oprava kontrolní slohové práce (191). — 185. Označování chyb (191). — 186. Kontrola opravy (192). — 187. Klasifikace kontrolní slohové práce (192). — 188. Závěry z výsledku slohové práce (195).

XXX. MLUVNÍ CVIČENÍ 195

189. Mluvní cvičení a mluvnické cvičení užité (195). — 190. Mluvní cvičení a cvičení písemné (196). — 191. K metodice mluvních cvičení obecně (196). — 192. K námětům mluvních cvičení (196). — 193. Příprava žáků na mluvní cvičení (197). — 194. Vedení mluvních cvičení (198). — 195. K opravování jazykových chyb v mluvních cvičeních (198). — 196. Mluvní cvičení a hovorová čeština (199).

VYUČOVÁNÍ SLOHOVÉ 202

Oddíl zvláštní 202

XXXI. JAZYKOVÝ SLOH 202

197. Obecně k tématu o jazykovém slohu (202). — 198. Obecně k metodice probírání tématu o jazykovém slohu (202). — 199. Učivo o jazykovém slohu v nové učebnici Český jazyk pro školy II. cyklu (203). — 200. Probírání tématu (203).

XXXII. VYPRAVOVÁNÍ 204

201. Vypravování a začátek slohového vyučování (204). — 202. Rozvržení slohového výcviku ve vypravování (205). — 203. Osnova jednoduchého vypravování (207). — 204. Osnova složitějšího textu (208). 205. Jazyk žákovského vypravování a stylisticko-mluvnické učivo v tématu o vypravování (207). — 206. Řeč přímá a nepřímá v tématu o vypravování (210). — 207. Využití ukázky k slohovým úkolům (211). — 208. Využití uměleckého textu (211).

XXXIII. POPIS 211

a) Prostý popis statický a dějový 211

209. Podstata popisu (211). — 210. Popis statický po stránce jazykové a význam učiva o popisu statickém pro jazykový výcvik (212). — 211. Rozvržení učiva o prostém popisu statickém (213). — 212. Dějový popis a vypravování (215). — 213. Dějový popis v žákovských pracích (216). — 214. Dějový popis s pozadím (217). — 215. Porušování dějové linie (217). — 216. Popis s dějovým rámcem (218).

b) Odborný popis statický a dějový 218

217. Cíl tématu o odborném popisu (218). — 218. K začátkům výcviku v odborném popise (219). — 219. K metodice využití výchozího textu v tématu o odborném popise (219). — 220. Učivo v tématu o odborném popise a systém cvičení (220).

c) Popis subjektivně zabarvený 222

221. Ličení a citový rozvoj žáka (222). — 222. Jazyk ličení (223).

XXXIV. CHARAKTERISTIKA 223

223. Důležitost učiva o charakteristice (223). — 224. Význam charakteristiky pro jazykový výcvik (223). — 225. Charakteristika z hlediska přiměřenosti učiva (224). — 226. K rozvržení učiva o charakteristice

(224). — 227. Lexikální příprava charakteristiky (225). — 228. Charakteristika po stránce syntaktické (226). — 229. Kompozice charakteristiky (229). — 230. Textové cvičení na charakteristiku (229).

XXXV. REFERÁT	231
231. K podstatě referátu a k jeho místu ve slohovém vyučování (231). — 232. K rozvržení učiva o referátu (231). — 233. Využití tématu o referátu k jazykovému a kompozičnímu výcviku (232). — 234. Ústní referát (234). — 235. Textová cvičení na ústní referát (235).	
XXXVI. DISKUSE, ZÁPIS SCHŮZE	236
236. K cíli a metodice učiva o diskusi (236). — 237. Cvičení v diskusi (238). — 238. Shrnutí, diskuse, usnesení, zápis schůze (240). — 239. Význam tématu pro jazykový výcvik (240).	
XXXVII. PROJEV	241
240. K významu tématu o projevu pro jazykový výcvik a k jeho metodice (241). — 241. Cvičení v tématu o projevu (243).	
XXXVIII. VÝKLAD	245
242. Obecné poznámky (245). — 243. Cíl tématu (246). — 244. K rozboru výchozího textu (247). — 245. Téma o výkladu a stylisticko-mluvnické učivo (249). — 246. Textové cvičení na výklad (250). — 247. Invence ve školní práci s výkladem (251). — 248. Přednáška (251).	
XXXIX. ÚVAHA	252
249. Cíl tématu (252). — 250. Téma o úvaze a jazykový výcvik (252). — 251. Textové cvičení na úvahu. (253). — 252. K obsahové přípravě úvahy jako slohového úkolu (253). — 253. Kritika (254). — 254. Úvaha jako ústní referát (255).	
XL. TEZE, VÝPISKY, VÝTAH	256
255. K pojetí způsobů práce s textem (256). — 256. Způsoby práce s textem z hlediska obecně didaktického a z hlediska jazykového výcviku (256).	
XLI. DOPIS	259
257. K složitosti učiva o dopise (259). — 258. Zvláštnosti dopisu (259). — 259. Motivace dopisu (260). — 260. K textovým cvičením v tématu o dopise (261).	
XLII. ÚTVARY STYLU PUBLICISTICKÉHO	262
261. K důležitosti učiva (262). — 262. K stavbě tématu (262). — 263. Zpráva a novinový článek (262). — 264. Novinové číslo po stránce obsahové a slohové (263). — Cvičení v tématu o útvarech stylu publicistického (264).	
Seznam literatury	266
Seznam zkratk	275